

ARBETSINTEGRERANDE SOCIALA FÖRETAG – ett samhällsekonomiskt lönsamt alternativ till Fas 3

Arbetslösheten har inte bara ökat drastiskt under alliansregeringen. Inte sedan 90-talskrisen har så många fastnat i återkommande långvariga perioder av öppen arbetslöshet eller arbetsmarknadspolitiska åtgärder.

Den här artikeln redovisar nya fakta. Lösningen är inte mer av utbudsorienterad arbetsmarknadspolitik utan en politik som ökar efterfrågan på svenska varor och tjänster i Sverige och från exportmarknaden.

*Artikeln föreslår också **alternativ till Fas 3, som nu avvecklas.***

Sedan 2007, då alliansregeringen tillträdde, har antalet långtidssjuka (över ett år) minskat med 35 000 och antalet förtidspensionerade med nära 200 000. Samtidigt har den så kallade obalansen, det vill säga den sammanlagda öppna arbetslösheten och antalet personer i arbetsmarknadspolitiska program, ökat från 229 000 2007 till 380 000 2014. Det är en ökning med 151 000 personer eller 66 procent. En stor del har överfört från sjukförsäkringen till arbetsmarknadspolitiken.

I obalansen kan vi följa individer över tid och kan på så sätt se hur allt fler som är arbetslösa eller i åtgärder återkommer till någon av dessa kategorier även om de får arbete under en kortare tid. Medan den vanliga statistiken redovisar

långtidsarbetslöshet som en sammanhängande period kan vi i obalansen fånga upp den sammanlagda tid som olika personer varit arbetslösa eller i arbetsmarknadspolitiska åtgärder, med eller utan avbrott, under de senaste tio åren.

I statistiken kan vi se att antalet personer som varit i obalansen under lång tid nu tenderar att stiga snabbt. Man kan säga att arbetslösheten håller på att bita sig fast. Vi kan särskilt se det om vi zoomar in på de grupper som varit i obalansen tre år eller mer under de senaste tio åren.

2007 var det 38 000 som varit i obalansen under minst så lång tid. Denna siffra hade 2014 stigit till 88 000, med andra ord mer än fördubblats (+130 procent). Inte sedan 1990-talskrisen har läget varit så allvarligt. ▶

Fler män än kvinnor är arbetslösa. Mer än hälften är under 39 år. Med stigande ålder blir fler äldre kvar i obalansen under längre tid. Obalansen bland de som är födda utomlands är mer än dubbelt så högt (12,4 procent) jämfört med svenskfödda (5,3). De utrikes födda utgör 23 procent av befolkningen, men svarar för över 40 procent av obalansen. Låg utbildning innebär givetvis en större risk att hamna i obalansen, men vi får inte glömma att 45 procent av de i obalansen har gymnasieutbildning och 25 procent eftergymnasial utbildning.

Den grupp som svarar för den allra största ökningen av antalet personer i obalansen är de med funktionsnedsättningar. Denna grupp har fördubblats mellan 2007 och 2014, från 38 300 till 76 500. Ett skäl till att Arbetsförmedlingen kodar ungefär 20 procent av de arbetssökande som funktionshindrade är att "personen så tidigt som möjligt ska få adekvat stöd i processen att söka arbete, vilket leder fram till att tiden fram till arbete kan förkortas". Av statistiken framgår dock att de som har funktionshinder tenderar att bli kvar under mycket lång tid. Nära hälften (49 procent) av gruppen har varit där tre år eller längre under de senaste 10 åren (icke funktionshindrade sju procent).

Den största gruppen är rörelsehindrade, som ökade med 38 procent mellan 2007 och 2014. Gruppen har emellertid fått konkurrens av ett antal diagnoser som ökat mycket snabbt under dessa år. Snabbast växer gruppen med psykiskt funktionshinder, som nästan tredubblats under perioden. Andra snabbväxande diagnoser är specifika inlärningssvårigheter (till exempel dyslexi), socialmedicinska funktionshinder och generella inlärningssvårigheter.

JOB BEN ÄR INTE PÅ VÄG ATT FÖRSVINNA

Sysselsättningsgraden ligger idag på en något högre nivå än 2007. Men nära fem procent av dessa jobb räknas in i Arbetsförmedlingens statistik som arbetsmarknadspolitik, antingen med eller utan stöd. Därutöver har också en rad jobb tillkommit med hjälp av skattesubventioner i form av sänkt moms (till exempel inom restaurangnäringen, som är Sveriges snabbast växande bransch) eller skatteavdrag (RUT och ROT).

Samtidigt har allt fler av de stora företagen flyttat jobb och forskning utomlands varvid också svenska underleverantörer fått dra ned på sin verk-

samhet. Investeringarna i transportinfrastruktur är näst lägst i Europa och bostadsinvesteringarna Europas absolut lägsta mätt som andel av BNP.

Men kan säga att arbetsmarknadspolitik har fortsatt att vara den enda sysselsättningspolitiken. Den tidigare inriktningen på att parkera överflödigt arbetskraft i olika ersättningssystem har ersatts av en mer sofistikerad arbetsmarknadspolitik som grundats på ekonomiska teorier om pris och utbud av arbetskraft. Budskapet till alla, som tror att jobben är på väg att försvinna, är: Det är de inte! Våra utmaningar är enorma. Infrastruktur och bostäder behöver byggas ut. Gamla bostadsområden behöver byggas om för att bättre tillgodose klimatkrav och anständigt boende. De alltför äldre utgör en gigantisk marknad för nya varor, tjänster, rekreation och till sist en humanitär vård och omsorg. Det behövs utbildning i alla livets skeden – en inkluderande utbildning byggd på långtgående pedagogiska krav på anpassning till olika gruppers förutsättningar.

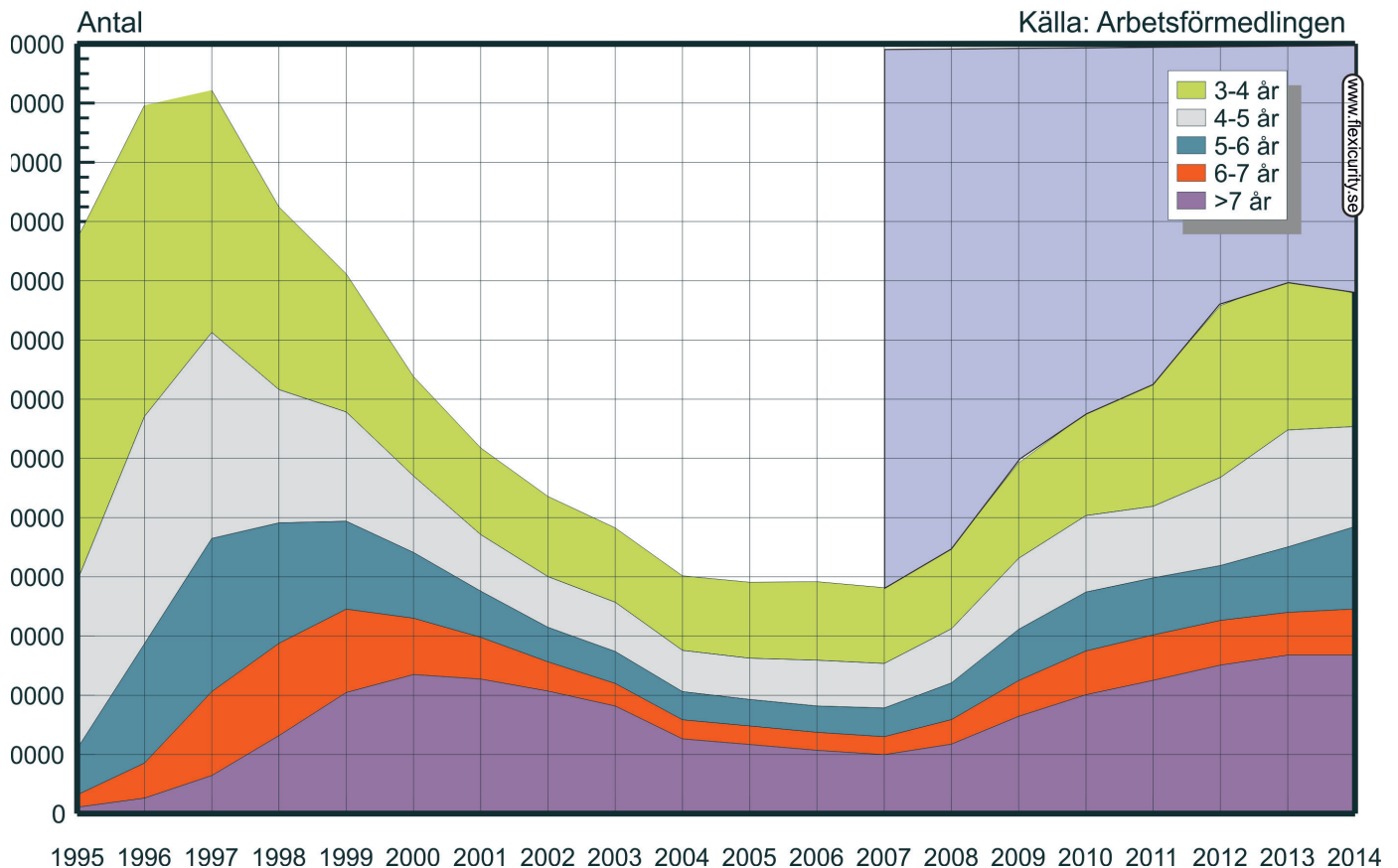
BLEV VÅRD, SKOLA OCH OMSORG BÄTTRE?

Vi måste också fråga oss vilka jobb vi ska ha i Sverige. Mår våra gamla bättre sedan vi tog bort personal i vård och omsorg som hade tid att prata, stödja och bedriva fritidssysselsättningar? Blev skolan bättre sedan vi under 1990-talskrisen tog bort kuratorer och rastvakter? Blev det billigare att rationalisera den offentliga sektorn så att den gick på knäna samtidigt som kostnaderna för segregation, utslagning och arbetsmarknadspolitik ökade?

Den nya regeringen har i sin regeringsförklaring föreslagit flera olika lösningar som innebär att arbetslösa ungdomar och äldre arbetskraft kan bredda sin arbetslivserfarenhet genom att utföra meningsfulla samhällsuppgifter mot kollektivavtalsenlig ersättning och med möjligheter till studier. Detta är en viktig öppning i en arbetsmarknadspolitik som syftar till full sysselsättning i meningsfulla jobb och som också tar till vara de bidrag, som personer med nedsatt arbetsförmåga vill dra till den samhälleliga stacken.

En stor del av den arbetsmarknadspolitik, som utvecklats under senare år har bestått i upphandling av coacher, som tagit på sig ett stort antal arbetslösa som sysselsatts i aktiviteter utan meningsfullt innehåll. Mycket lite handledning har förekommit och det har inte

Kvarstående i obalansen 3 år eller mer under den senaste 10-årsperioden

Medan den vanliga statistiken redovisar långtidsarbetslöshet som en sammanhängande period kan vi i obalansen fånga upp den sammanlagda tid som olika personer varit arbetslösa eller i arbetsmarknadspolitiska åtgärder, med eller utan avbrott, under de senaste tio åren. I statistiken kan vi se att antalet personer som varit i obalansen under lång tid nu stiger snabbt.

funnits förutsättningar att bedriva verksamheter som individerna kan växa i. Även utbildningsinsatser har saknats. För att få bort denna oseriösa verksamhet som bedrivits i Fas 3 har regeringen aviserat att stödet till anordnaren ska sänkas från 4 950 kronor per månad till 2 200 kronor per månad. Regeringen har föreslagit att delar av arbetsmarknadspolitiken ska omvandlas till traineeplatser för yngre arbetslösa och andra former av offentliga samhällsnyttiga jobb för de lite äldre. Dessa ska kombineras med utbildning. Däremot har regeringen ännu inte presenterat något alternativ för dem som står allra längst från arbetsmarknaden, när Fas 3 försvinner.

Det är bråttom. Det sänkta stödet kommer annars inte bara att slå ut oseriösa anordnare utan också det seriösa arbete i arbetsintegrerande sociala företag (ASF), som utförs av folkrörel-

ser, kyrkor, organisationer för funktionshindrade och andra delar av det civila samhället. Detta arbete bör i stället tas till vara.

10 000 VERKSAMMA I ASF

Arbetsintegrerande sociala företag är en företagsform som vuxit i takt med att arbetslösheten stigit under senare år. Det finns idag 310 företag i hela landet med nära 10 000 verksamma. Kännetecknande för ASF är att de i företagsformen försöker finna uppgifter som kan utföras av personer med funktionsnedsättning, bristande erfarenhet eller kunskap som kan förväntas innebära lägre produktivitet eller tveksamhet från arbetsgivare att anställa personer med tidigare problem som långtidsarbetslöshet, långtids-

”Vi tar inte tillvara alla människors arbetsförmåga eller potential att utvecklas. Vi drar samtidigt på oss oerhörda kostnader för ekonomiskt stöd, social misär, kriminalitet och sjukvård som annars skulle kunna undvikas. Och det värsta av allt är att dessa uppoffringar inte bara kommer att bäras av denna generations utslagna utan också av deras barn och barnbarn.”

sjukskrivning, missbruk eller kriminalitet. En viktig del av ASF är att de ska skapa delaktighet för medarbetarna genom ägande, avtal eller annat sätt. Vinsterna ska återinvesteras i verksamheten eller liknande verksamheter. Den viktigaste fördelen med ASF är att de ger ett utrymme för individen att växa genom delaktighet och ökat ansvar. ASF säljer varor och tjänster på en öppen marknad, men en del av tjänsterna är också rehabilitering som upphandlas av kommuner, landsting, försäkringskassor och arbetsförmedlingar.

ASF är en form, som regeringen bör satsa på. En del av de offentliga ”extratjänster” som regeringen vill anordna bör tillkomma genom upphandling av ASF. Enligt EUs nya regler för offentlig upphandling behöver myndigheter inte slaviskt välja det anbud som har det lägsta priset. I stället bör ”det ekonomiskt mest fördelaktiga anbudet” eftersträvas. Det innebär att de sociala kostnaderna för utanförskap, ohälsa och så vidare numera kan räknas in i exempelvis en kommuns kalkyl. Fördelarna med att upphandla varor och tjänster från ASF är många.

- Handledningsuppgifter kan till stor del läggas på ASF.
- ASF tillhandahåller en organisation som bygger på delaktighet och utveckling av individers självkänsla och ansvarstagande.
- ASF utvecklar kunskaper om hur marknaden fungerar och skapar därigenom förutsättningar för deltagarna att gå vidare till nya jobb på denna marknad.

En annan form för offentliga myndigheters samarbete med ASF kan vara partnerskap.

En kommun kan i samarbetsavtal komma överens med organisationer inom den sociala ekonomin om att ta ett delat ansvar för en viss verksamhet, till exempel vissa delar av äldreomsorgen. Företag i det lokala näringslivet bör själva överväga att upphandla uppdrag från ASF. Det kan gälla underleveranser av vissa insatsvaror eller tjänster. Det kan också handla om upphandling av varor eller tjänster som kompletterar det lokala företagets produktbjudande.

Det är hög tid att lämna det hårda samhälle som sorterar ut människor som obrukbara på arbetsmarknaden och det sociala livet. Det är samhällsekonomiskt också mycket kostsamt. Vi tar inte tillvara alla människors arbetsförmåga eller potential att utvecklas. Vi drar samtidigt på oss oerhörda kostnader för ekonomiskt stöd, social misär, kriminalitet och sjukvård som annars skulle kunna undvikas. Och det värsta av allt är att dessa uppoffringar inte bara kommer att bäras av denna generations utslagna utan också av deras barn och barnbarn. ●

Helena Frisk

Ordförande Verdandi

Pernilla Svebo Lindgren

Vd Vägen ut! kooperativen

Berndt Molin

Fd utredningschef AMS

Jan Edling

Analytiker och styrelseledamot Verdandi

Artikeln har publicerats i Dagens Samhälle 141117. En fördjupande rapport ”Strukturomvandling och social integration” kan laddas ner från verdandi.se.